

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Aspekty každodenního života v romské osadě

Aspects of everyday life in the Roma settlement

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Monika Nová, Ph.D.

Autor:

Lucie Demkovičová

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Aspekty každodenního života v romské osadě“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 09. 05. 2018

Lucie Demkovičová

.....

Anotace

Cílem této práce je popsat život v romské osadě na základě literatury a následně jej zachytit přímo v realitě a tyto dva pohledy srovnat. V úvodu se věnuji i obecné charakteristice Romů, kdy pak přecházím na specifika romské osady. V praktické části jsem využila metody kvalitativního výzkumu s technikou pozorování a informace z teoretické části ověřuji přímo v praxi.

Klíčová slova:

Romové, romské etnikum, romská minorita, majoritní společnost, majorita, romská osada

Annotation

The aim of this work is to describe life in a Roma settlement on the basis of literature and then to capture it directly in reality and to compare these two views. In the introduction, I also deal with the general characteristics of the Roma when I turn to the specifics of the Roma settlement. In the practical part I used qualitative research methods with observation technique and verifying the information from the theoretical part directly in practice.

Key words:

Gypsies, Gypsy ethnicity, Gypsy minority, majority society, majority, Roma settlement

Obsah

Prohlášení.....	1
Úvod	5
Teoretická část	7
1. Charakteristika Romů.....	7
2. Specifika romské osady	12
2.1 Rodina, postavení muže a ženy v romské osadě.....	12
2.2 Uspořádání romské osady a její spojitost s indickými kastami	15
2.3 Religiozita a magie v romské osadě.....	17
2.4 Rozpor romské tradice s dnešní dobou	22
Praktická část.....	25
3. Vymezení praktické části	25
3.1 Vzdělání pro romské děti z osady.....	25
3.2 Pohled na osadu v závislosti na průvodci	27
3.3 Komunity podporující Romy v osadě.....	28
4. Diskuze	31
Závěr	33
Seznam použité literatury	35
Knižní zdroje.....	35
Elektronické zdroje	36
Seznam příloh.....	37
Přílohy	38

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila *Aspekty každodenního života v romské osadě*. Pokud se Vám toto téma zdá jako velmi obecné a nijak konkrétně zaměřené, tak máte pravdu. Mně ale přišlo rozumné cíleně toto téma nijak nekonkretizovat, jelikož z mnoha rozhovorů jsem zjistila, že o romských osadách v našich končinách málokdo něco ví. Mnozí netuší, jestli se typické romské osady vyskytují i v Čechách a milně je zaměňují například za romské čtvrti. Přijde mi tedy, že práce bude přínosnější, bude-li spíše obecnějšího a seznamovacího charakteru. Na Slovensku je zase populace romskými osadami spíše znechucená, jelikož veškerý život v osadách, je dotovaný ze státního rozpočtu. Logicky se jim tedy nelíbí, že velká část jejich daní končí právě tam.

Cílem práce je zjistit, zda teoretická část bude korespondovat s praktickou částí. Dále si pokládám otázku, jestli jsou obyvatelé romské osady se svými životy spokojeni, nebo chtějí svou situaci nějak změnit a zda je v jejich zájmu osadu opustit? Když jsem pracovala na teoretické části, nejvíce mne zaujala témata týkající se magie, jelikož se jednalo o, pro mě, naprosto nové a nevídané informace. A právě proto by mne velmi zajímalo, zdali si tyto informace ověřím i v praxi. Nashromáždila jsem mnoho informací ohledně fenoménu uhranutí a mnohých rituálů s ním spojených. Další otázkou tedy bude, zda se i v současnosti lidé v osadě uhranutí tak obávají a vykonávají složité rituály, aby se „zočí“ zbavili, či ne. Udivily mne také nejrůznější pověry a další rituály, které provází těhotenství romské ženy. Budu se tedy snažit zjistit, jestli se s nimi v reálném životě opravdu potýkají a například nepijí žluté a oranžové limonády z obavy, že by mělo miminko žloutenku.

Toto téma, které se zabývá romskou otázkou, jsem si vybrala díky Romistice, nepovinnému předmětu vyučovanému na naší fakultě, neboť jsem do té doby neměla ponětí o romské historii, kultuře a jejich stylu života. Je to smutné, ale jediné, čím jsem do té doby oplývala, byly jisté předsudky vůči Romům. Dále jsme ve škole dostali možnost absolvovat stáž v romské osadě, a tak mne napadlo, že je to skvělá možnost jak srovnat informace z literatury a přednášek přímo s realitou, a to konkrétně v romské osadě v Jarovnici.

Svoji bakalářskou práci jsem rozdělila na část teoretickou a praktickou. V té teoretické se nejprve dočtete o samotném pojmenování Romů a shrnutím o tom, koho za Roma vůbec považujeme. Dále zmiňuji dělení Romů a vztahy mezi jednotlivými skupinami. Poté už se má pozornost soustřeďuje přímo na romskou osadu, kdy ji zprvu srovnávám se strukturou indických kast a pojmenovávám společné znaky. Následně se věnuji rodině, jež je základem celé sociální organizace v osadě a je vlastně nejdůležitějším

aspektem života všech obyvatel. S tím také souvisí postavení ženy a muže v romské rodině. Pro valnou většinu Romů je kromě rodiny důležitá i víra v boha, a proto se zabývám jejich religiozitou a specifickým pojetím křesťanství. I přes to, že magie s křesťanstvím nejde ruku v ruce, budu se mystice, která je nedílnou součástí romské religiozity, věnovat. Praktická část je věnována mým zážitkům z prostředí romské osady. Obsahuje také postřehy o tom, zdali se skutečnost opravdu shoduje s literaturou či s informacemi z přednášek. V druhé části je přiblížena práce místních sociálních pracovníků a řádových sester, které jsou pro Romy v osadě velkou oporou.

Teoretická část

1. Charakteristika Romů

V samém začátku je podle mého názoru nejdůležitější stanovit si používání správných termínů co se označení Romů týče a pokusit se vymanit ze zmatku, který v této souvislosti panuje. A kdo tedy Rom vlastně je? Panují obavy, že v tak, může se na první pohled zdát, triviální otázce nemají jasno ani sami sociální pracovníci věnující se právě této klientele. Abych to upřesnila, nejsou si zcela jistí obsahem slova Rom. Mnohdy ani neshledávají za důležité si tuto otázku položit. Proto bych chtěla uvést pět užívaných významů, které slovo Rom může mít.

1. *Rom ve smyslu typického vzhledu. Romem v tomto smyslu je ten, kdo má například charakteristickou pigmentaci zejména vlasů a pokožky, a na základě toho je za Roma považován anebo se za něj považuje.*
2. *Rom jako nositel romské kultury v antropologickém smyslu. Romem je ten, kdo byl socializován do určitého komplexního integrovaného systému hodnot, principů sociální organizace, norem, způsobů řešení problémů apod., charakteristickou pro nějakou část romské populace.*
3. *Rom jako příslušník romského národa. Romem je ten, kdo se cítí být příslušníkem nově se ustavujícího společenství lidí, považující se za romský národ, své romství chápe jako svou národnost, užívá například romštinu jako znak této příslušnosti atd.*
4. *Rom jako charakteristika připsaná zevnějšku. Romem je ten, kdo je za Roma považován významnou částí svého okolí. (Jakoubek, Hirt, 2004, s.156)*

Romové žijící v České republice jsou součástí více subetnických skupin a dělí se do mnoha rodů a velkorodin tak, jak tomu bylo u indických kast. Jejich začleňování do majoritní společnosti se liší rod od rodu. Existují rodiny, jež jsou naprosto asimilovány a jejich romství jim připomíná jen okolní společnost na základě jejich barvy pleti například. Na straně druhé stojí jedinci také plně integrovaní, jen do společnosti romské, na druhou stranu ale oddělení od majoritní společnosti. V České republice většinou nenajdeme tyto vcelku radikální zástupce, spíše jedince pohybující se někde na středu cesty, tedy s určitými znaky romství, zároveň také zčásti začlenění do majoritní společnosti. V české společnosti se valně většinou jedná o skupiny v hůře situované, bez větší politické moci a bohužel zatím s minimálním potenciálem na změnu.

Používáme označení Rom nebo Cikán? V následujících větách bych se také ráda zmínila o rozporu mezi termíny Cikán a Rom, kdy se tedy těžko doberu k nějakému jasnému závěru, jelikož je to záležitostí spíše individuální a s mnoha úhly pohledu. Mou představou tedy je si některé tyto úhly nastínit. Například na Slovensku, termín „Cigáni“ vnímají dotazovaní jako naprosto v pořádku a nevnímají jej negativně. Ovšem v Čechách je tento výraz „Cikán“ vnímán zcela odlišně a je chápán negativně, a to i přes to, že tohoto termínu využívají při hovorech o jiných skupinách, ba dokonce za „Cikány“ označují sami sebe. V případě ale, že toto označení přijde z okolí, je mu mnohdy rozuměno jako slovu majícímu hanlivé podbarvení. Ač se nám to může jevit jako paradox, měli bychom tento přístup českých Romů respektovat. V důsledku těchto skutečností přicházíme na to, že termín „Cikán“ se vlivem termínu „Rom“ skoro vytrácí, alespoň v našich končinách. (Budilová, Jakoubek 2007)

Mnozí lidé se milně domnívají, že je romština jakási „slátanina“ a že určitě postrádá jakoukoliv gramatiku. Vzhledem k tomu, že Romové byli kmenem kočovným, neužívali písmo, kterému by se tedy stejně neměli možnost přiučit, jelikož po staletí nenavštěvovali školu. Z toho ale nemůžeme usuzovat, že by jejich kultura byla něčím ochuzena. Naopak jejich bohatství, které si předávali navzájem po generace pomocí ústní lidové slovesnosti můžeme i dnes obdivovat ve folkloru slovesném, hudebním nebo tanečním.

Romštinu bychom zařadili k větvi jazyků indických, přesněji novoindických, hlavně k jazykům velmi ceněným z hlediska lingvistiky pak zvláště. Dalším důležitým faktem je, že romský jazyk sloužil jako klíč k odhalení indického původu Romů v 18. století. Tento jazyk v dnešní době shlukuje mnoho dalších příbuzných dialektů, které jsou rozsety po celém světě, ale jen těžko můžeme doufat, že by se jejich zástupci mezi sebou domluvili.

A jak to vypadá s romštinou dnes? Mnoho Romů svůj jazyk zapomnělo, což může být důsledkem toho, že romština byla brána, například za hantýrku, a Romům byl vnucován postoj, že předávání jejich mateřského jazyka je pro děti škodlivé. Proto dnes jen výjimečně někdo z Romů ovládá původní romštinu, většinou se setkáváme jen se slangovou či hovorovou verzí. Ještě čteněji se můžeme setkat s Romy mluvícími jazykem českým, však okořeněným akcentem slovenským, což jak dobře víme, působí spíše směšně. Také se zjistilo, že romští rodiče, jež chtěli na své děti mluvit pouze česky, kdy tento jazyk sami dostatečně neovládali, nenaučili své děti dobře ani češtinu ani romštinu. Na druhou stranu potom děti, kterým byla vnuknuta romština jako mateřský jazyk, měly mnohem lepší předpoklady k tomu naučit se dalšímu jazyku, českému, anglickému a dalším, mnohem lépe. Výjimku v tomto případě představují olašští Romové, kteří jsou na svůj jazyk

pyšní a lpí na tom, aby se romština předávala dále po generace v jejím původním stavu. (Horváthová, 1998)

Vzhledem k tomu, že Romové netvoří homogenní společenství, rozdělujeme je do mnoha skupin, podskupin a rodů. Tou nejpočetnější skupinou jsou u nás Romové slovenští, kteří tvoří asi 65-80 %, ty dále členíme na tzv. *Vichodňara* (z východního Slovenska) a *Zapadňara* a také na další skupiny v závislosti na tom, z jaké lokality či osady pochází.

Další nezanedbatelnou skupinu zastupují olašští Romové, kterých je přibližně 10 % a jejich komunita je i dnes pevně uzavřena vůči Neromům. Vztahy ale nemají dobré ani se samotnými Romy z jiných kmenů. Nesouhlasili s jejich integrací do majority a dá se říci, že neporozuměli, jak díky tomu mohli jen tak přijít o některé tradice a ochudit se tak tím o své romství. A právě to je důsledkem toho, proč olašský Rom považuje slovenského za *Rumungro*, což je oslovení, které je bráno jako hanlivá nadávka. U olašských romských skupin velmi oceňují to, že jako skoro jediní zachovávají svůj mateřský jazyk, a zachovávají jej po generace, což je pro ně otázkou cti. Posledních 10 % potom zbývá pro maďarské Romy, kteří se nacházejí v maďarsky mluvících částech Slovenska.

Průběžné začleňování a také neustále probíhající asimilace způsobily neuvěřitelné rozdíly v rámci těchto naznačených skupin, podskupin a rodů. Nechceme-li se vědomě dopouštět mystifikace, nemluvme o Romech jen jako o jedné skupině obyvatel, která vykazuje shodné znaky. (Horváthová, 1998).

Vedle kritéria subetnického rozlišujeme Romy na Slovensku také principem segregacním, který nám může připadat jako ezoterický, mimo náš běžný hmotný svět. Rituální nečistota je chápána jako přítomnost nějaké nehmotné iracionální kvality, která „pošpiní“ svého nositele, kdy může působit prostřednictvím zvířete i člověka. Takto pošpiněný člověk je označován za „Degeše“ a není uznáván jako člověk, je spíše považován za polozvíře, opici. V případě, že je nikdo nařčen jako rituálně nečistým, není v jeho silách to nijak ovlivnit a tento status mu zůstává po zbytek života.

Olaši jsou úplně bílí, ostatním se vymykají. Rumungři jsou snědí a ti dupkové (degeši), ti už jsou jako černoši. Já nevím, čím to je, myslím, že tím, že Olaši byli ta první kasta, ta vládnoucí, která to v Indii všechno řídila. Ta druhá potom, to byli muzikanti, baviči, divadelníci, ti bavili šlechtice. Třetí, to byli řemeslníci, a ta čtvrtá, nejhorší, to byli dupkové. (Jakoubek, Poduška 2003, s. 86) Takto se ke členění vyjádřil čtyřiceti šestiletý obyvatel romské osady v Borovanech, nyní žijící v Chomutově.

Romové sami se domnívají, že čím světlejší pleť, tím je v něčem lepší a zároveň je spojená s oprávněním mít vyšší postavení. Bílou pleť tedy považují za výhodu, tmavá pleť je naopak znakem distančním. Proto se setkáváme s tím, že mnoho Romek dodnes utrácí své peníze za zesvětlování obličeje a za odbarvování vlasů.

A proč jsou Olašští Romové považováni za ty „lepší“ Romy a ostatní skupiny Romů k nim vzhlíží? Čím je způsobeno, že je jejich pleť, vlasy i oči jsou světlejší? To vše je dáno pravděpodobně jejich životem v dávné historii. Mluvím o míšení se s otroky jiného etnika. Dalším faktorem, proč bylo k Olachům tak vzhlíženo a pořád je, byl fakt, že často shromažďovali hodně zlata, kterého nabyli díky kočování, a tak byli označováni za bohatší a nadřazenější. Pro Olachy je sňatek z „černými“ rozhodně nepřípustný, a tento čin vede k znečištění Olašského Roma. (Jakoubek, Poduška, 2003)

První aspekt, který je hodnocen hned po narození miminka je právě barva jeho pleti. Na novorozeně světlejší bude maminka mnohem pyšnější a shledává ho také krásnějším. To dosvědčuje příběh Eleny Lackové: *Když jsem se narodila, zděsila se maminka, jak jsem černá. Myslela, že je to špína, vzala louh a drhla mi tvářičku, až jsem byla samá krev... “Když to dítě je tak strašně černý!” bědovala matka. (Lacková, 1997, s. 19)*

Je zcela běžné, že jsou děti se světlejší pletí svými rodiči mnohem více hýčkány a upřednostňovány než jejich děti s tmavší barvou pleti. Přijde mi smutné, že už do malička jim je vštěpováno, že znamenají méně než jejich světlí sourozenci. Barva pleti sehraje také svojí velkou roli při procesu sňatku, vybírání si ženicha nebo nevěsty. Což nám dokazují například tyto slova: *Mezi Romy se říká, že Neromka je hezká. Protože je bílá. A to se Romům líbí. Když chce ženě zalichotit řekne: „Jsi podobná gádzovce.“ ... „Ty má půvabná gádzovko.“ ...Chtějí, aby jejich ženy, byly bílé, skvostné. Krásné. (Stojka, 2009, s. 91)* Naopak velmi nelichotivý výraz je přívlastek „černý“, který je považován za nadávku, nezdvořilost, jelikož tím myslíme, že dotyčný je zlý, mrzutý. Zkrátka světlá pokožka je v romské osadě vždy na prvním místě, krása, vzdělání, inteligence, mnohdy i majetek jsou až na spodnějších příčkách.

Na barvu pleti se klade až tak obrovský důraz, že dokonce dokáže zastínit pokrevní příbuzenství, které je pro Romy tak důležité, což dokazuje mnoho případů, kdy byl někdo nucen o přetrhání svazků s původní rodinou jen proto, že si vzal „Černou“. Pokud tedy žije někdo v osadě, kde se na barvě pleti opravdu lpí, musí ve své volbě rozhodně zohlednit její barvu, jinak neklesne ve společnosti jen dotyčný, nýbrž sebou může stáhnout celou rodinu. Tato skutečnost se velmi rychle šíří a rodina tím velmi trpí, pokud se ale dotyčného, zamilovaného do „černé Cigánky“, rodina zbaví, nemusí ji to nijak pošpinit.

Za zajímavou a překvapivou informací považuji to, že zástupci Romů z jednotlivých skupin berou jako své partnery spíše příslušníky majoritní společnosti, nikoliv Romy z ostatních skupin, proto odmítají tu skutečnost, kdy jsou bráni jako jeden celek, či chcete, jsou takzvaně házeni do jednoho pytle. Co mi přijde jako nepochopitelný fakt je, že vztahy mezi jednotlivými romskými skupinami bývají mnohdy horší než vztahy s obyvateli neromského původu, s gádžami, jak by řekli Romové. Jsou jim tedy mnohem bližší Neromové než příslušníci z jejich subetnické skupiny. (Jakoubek, Poduška, 2003) *„Z těchto důvodů se zdají být tez o tom, že „všetci Romovi sú bratia“ spíše iluzorní. Vždyť jaký je to bratr, se kterým nemohu pojít, vypít si kávu či (v krajním případě, ale nikterak výjimečném) podat si ruku?“ (Jakoubek, Poduška, 2003, s. 19,20)*

2. Specifika romské osady

2.1 Rodina, postavení muže a ženy v romské osadě

Téma, které bychom neměli opomenout, co se romské osady týče, je určitě rodina, protože právě na ni je postaven celý sociální systém. Uvědomovat si zde své vlastní já znamená dobře znát své místo v rodinné struktuře. Pojem „já“ je naplněn jen ve spojitosti s rodinou, bez ní je člověk v romské osadě ztracen, neznámá nic. Pojmu individualita nebo člověku jako jedinci zde není vůbec porozuměno, člověk je vždy chápán jako příslušník rodiny. V romské rodině rozhodně není cílem, aby se vaše dítě stalo jednou samostatnou a soběstačnou individualitou. V tom můžeme sledovat velký rozdíl oproti neromské společnosti. Pokud za sebou nemá jedinec, žijící v romské osadě, rodinu, v tu chvíli neznámá opravdu nic, sílu může mít jen ve společnosti rodiny, ač je spojena jen třeba s jedním členem. Pokud se někdo ocitne takto sám, bez rodiny, je považován za prokletého a ocitá se ve velkém nebezpečí. Největším trestem, který vás v osadě může potkat, je tedy vyhoštění z rodu, spojeným s obavami o přežití. (Davidová, 1995)

Problém s pojetím individuality souvisí s politikou v romské osadě, vždyť politika má být věcí veřejnou, ale právě veřejnost tu úplně chybí, v jistém slova smyslu, jelikož jedinci jako nezávislé osoby tu prostě nejsou, jen jako pevně ukotvení zástupci své rodiny. Chybí tedy i veřejný zájem, který je nahrazen zájmem jednotlivých rodin, které spolu často vůbec nekomunikují, což souvisí s problémem, že romskou osadu nemá kdo zastupovat, hájit, prosadit její názory, jelikož zde nepůsobí žádná veřejná autorita. Jediné uskupení, které zde můžeme najít, je rodina. Něco jako občanská sdružení, zájmové spolky či asociace jsou pojmy, které občanům romské osady nic neříkají. To souvisí i s volbou partnera. Volbu zde ale vlastně vůbec nemáte, partner je vám předem určen a je vždy členem příbuzné skupiny.

Narodit se v roli ženy v prostředí romské osady či romské společnosti není vůbec jednoduché, jelikož jejich postavení je velmi nízké, některé z nich uvádějí, že je dokonce až potupující. Existují i autoři, jež jejich postavení srovnávají s otroctvím. Již malé slečny jsou vedeny k projevovalí úctě i pokory vůči mužům, je jim naznačováno, že jsou méněcenné a vždy až na druhém místě. Preferování mužského pohlaví sledujeme již před samotným narozením potomka, kdy se rodiče modlí, aby přivedli na svět chlapce. Dokonce se traduje, že narození děvčete je důsledkem násilného chování muže ke své ženě. Také koluje pověra, že to „neštěstí“ je způsobeno boží nemilostí, a tak je na denním pořádku,

že po narození děvčátka čerstvá maminka musí odprosit svého manžela (Jakoubek, Hirt, 2004).

To, že muž znamená něco víc, dává svému okolí samozřejmě náležitě najevo. Nemůžete se tedy divit, že když potkáte romskou rodinu kráčející z nákupu, kdy muž jde většinou v čele a jeho žena až pár kroků za ním, často ověšena těžkými taškami a jejich dětmi. Role romské ženy v tradiční společnosti je jasně daná. Má sloužit svému muži a rodině. Jejím úkolem je tedy milovat, plodit a rodit děti, obstarávat vše kolem domácnosti. Hodnota ženy rapidně klesá, nemůže-li mít děti, v tuto chvíli se jeví jako naprosto zbytečná a stává se terčem posměchu. (Davidová, 1965)

Rovnocenný vztah nehledejme ani u samotných žen. Největší nerovnost pozorujeme ve vztahu snachy a její tchýně. Snacha by se správně měla držet zpátky, tchýně očekává, že bude skromná a podřídí se pravidlům. Je běžné, když má tchýně manželku svého syna stále pod kontrolou. Výjimkou také není, když ji uhodí. Ve svém postavení si žena může přilepšit jak s přibývajícím věkem, tak se zvětšujícím potomstvem. Nemyslete si ale, že o počtu dětí může rozhodovat žena sama, to opět závisí na jejím muži. „*Ovšem jedno dieťa, to je nič, to ako keby nič nebolo ba dokonca i keď má žen iba dvě deti ale tri, tak to ešte nie žiadná matka, neboť dobrá matka je iba tá, ktorá má vela detí, pričom platí, čím více detí, tím více úcty.*“ (Jakoubek, Hirt, 2004, s. 68) Okamžik, kdy se žena může vyrovnat muži, co se sociálního postavení týče, nastává až ve chvíli její menopauzy, do této doby byla totiž vnímána jako rituálně nečistá. (Lažničková, 1999)

Je předem předvídatelné, že ani nevěra nebude u ženy a muže měřená stejným metrem. Zatímco nevěra ženy může být důvodem konce manželství, „zahýbání“ muže se v tradiční romské společnosti toleruje. Je na denním pořádku, že muži mají milenky a jejich ženy na ně poslušně čekají doma. *Například informátor M. Hubschmannové vypráví o tom, jak si jeho otec přivedl domů ženskou, “spal s ní na jedné posteli, matka s náma s dětma na druhý. Tři neděle u nás byla ta kurva a matka nesměla říct ano slovo”.* (Jakoubek, Hirt, 2004)

Je nutno zmínit, že k tomu, co jsem psala výše existují i postoje protikladné, kdy některé zdroje uvádí, že se nejedná o společnost patriarchální, nýbrž je to systém matriarchální, zvláště pak v romské osadě, kde má matka klíčovou pozici. Je zde symbolem úcty a je nepředstavitelné, aby ji synové neuposlechli. Má jakousi vyšší moc. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Jak se dočtete sami v kapitole o romské religiozitě, je víra v životě Roma důležitým aspektem, což tedy souvisí s tím, že je pro ně tento církevní obřad velmi podstatný. Přisuzují mu dokonce významnější roli než věřící majoritní společnosti. Jeho charakter je trochu obměněn jakousi magickou silou.

Původně docházelo ke křtu až u dospělého jedince, později však církev kladla důraz na křtění už u novorozeňat. Kmotr se ve chvíli křtu zavazuje za to, že bude opatrovníkem dítěte a tento slib nabývá v romské osadě velkých rozměrů. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Bývá ve zvyku, že kmotřenec dědí jméno po svém kmotrovi, to ale u Romů sledujeme jen výjimečně. Platí tedy zde, že si tento svatý úkon přizpůsobili svým obyčejům a tradicím. Co se dále liší od pojetí křtu majoritní společností je to, že nebývá u Romů ve zvyku, aby kmotr vedl svého „svěřence“ po jeho život k pobožnosti. Při výběru kmotra se nelpí na víře dotyčného, není tedy ani problém, pokud je vybraný ateistou. Proces výběru není vůbec jednoduchý a celá rodina si na něm nechává velmi záležet. Aby se předešlo tomu, že se kmotr nedožije dospělosti dítěte, volili si rodiče mnohdy za kmotry ještě děti, aby měli jistotu v případě smrti jich samotných a jejich dítě někdo zaopatřil. Není možné, aby si mladý pár zvolil kmotra samostatně, bez souhlasu budoucích prarodičů. Vzhledem k tomu, že mezi celou rodinou a kmotrem vzniká slibem velké pouto, kterého jsou si všichni dobře vědomi, stává se proto vyvoleným člověk, kterého si rodina váží a ctí ho. Podmínkou je, aby se nestal kmotrem člověk přímo z nukleární rodiny. Dále je také nepřijatelné, aby si rituálně čistý Rom zvolil jako kmotra svého dítěte Roma rituálně nečistého. Možné je si zvolit kmotry hned dva, kdy to bývají většinou partneři či manželé. Dříve bylo zvykem zvolit si jednoho zástupce z rodiny z matčiny strany a druhého z otcovy strany. Často se stává, že má kmotřenec ke svému kmotrovi mnohem bližší vztah než ke svým pokrevním příbuzným. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Jak už jsem zmiňovala, na účtě ke kmotrovi si Romové velmi zakládají, a tak je běžné, že se kmotrovi vyká, a to i přes to, že před slibem si rodina s kmotrem běžně tykala, byli vzájemně příbuzní či dobrými kamarády. Kmotra takto oslovují členové celé rodiny. Dále je ve zvyku, že kmotr věnuje svému svěřenci nějaký dar. Často to bývají peníze, někde se kupují kočárky. Mezi další tradiční dárky patří například náušnice pro holčičku a hodinky pro chlapce. Darem ke křtu to ale nekončí. Od kmotra se očekává, že zaplatí křest a v případě, že je dobře situován, obstarává i následnou hostinu doprovázenou romskou kapelou. Počítá se s tím, že kmotřenec dostává dárky i nadále k Vánocům, narozeninám a v případě plánování svatby se na příspěvek od kmotra může také spolehnout. (Apáthyová-Rusnáková, 1974)

2.2 Uspořádání romské osady a její spojitost s indickými kastami

„Cigánská osada je ukázkovým příkladem toho, jak spolu korespondují příbuzenské vztahy a prostorové vztahy mezi jednotlivými obydlími.“ (Budilová, Jakoubek 2007) Zpravidla je to uzpůsobeno tak, že jedné nukleární rodině odpovídá jedna chyžka, je tedy všem známo, do jaké rodiny, kdo patří. Dále jedné lokální příbuzenské skupině náleží jeden dvoreček. Chyžku si tedy rozhodně nemůžete postavit, kde se vám zlíbí, její místo je přesně určeno tím, do jaké rodiny patříte. Je rozhodně nemožné, aby si na dvorečku jednoho příbuzenství postavil chyžku někdo, kdo do rodiny nepatří. O svobodné volbě toho, kde budete po celý život bydlet, mluvit nemůžeme. Výjimkou může být jedině sňatek, a to ve většině případech pouze sňatek u žen. Skutečnost, kde člověk bydlí tedy potvrzuje jeho sociální status. Cigánská osada je striktně rozdělena na části podle jednotlivých rodin, je nemyslitelné, aby zde existovala místo nepatřící nikomu, nebo naopak nenalezneme ani místo, které by bylo majetkem všech. Každá rodina tedy vlastní svoji část osady, která bývá jasně oddělena nějakým plotem, hradbami, či jsou využity zdroje přírodní a jako předěl území může sloužit potok, řeka nebo kopec. Když se tedy podíváme na romskou osadu z ptačí perspektivy, krásně zde můžeme pozorovat jasnou rozlišitelnost sociální struktury.

Asi nemusím zmiňovat, že pohyb po naší příbuzenské části je volný a neomezený, což ale neplatí pro celou osadu. Pokud se octneme na cizím území, jsme podrobováni opravdu pečlivému výslechu a musíme odpovídat na to, co chceme, proč jsme přišli, za kým vůbec jdeme a tak dále. Nikdo nás rozhodně nenechá volně se procházet po „cizím“ území bez jakéhokoliv povšimnutí. Běžně se stává, že obyvatel cigánské osady za celý svůj život vůbec nezavítá na některá místa osady, což často souvisí s tím, že tam mohou existovat místa, kterou jsou považována za rituálně nečistá. Obyvatelé se tedy této oblasti vyhýbají, jelikož setrváním na tomto místě, či dokonce posezení u kávy může znamenat znečištění pro ně samé. Bývá to ale velmi individuální. Jako na nečistou rodinu může být nahlíženo pouze některými jedinci, ne vždy se musí jednat o postoj celé osady. Také existují případy, kdy je považována za rituálně nečistou celá osada bez výjimky. Příkladem nám může být osada u Chminianskych Jakobovan.

Jak už jsem již zmiňovala, v cigánských osadách existuje jen prostor, který je majetkem různých rodin. Jakmile zbývá nějaký prostor nepatřící nikomu, není ve zvyku, aby se o něj někdo staral. Neexistuje zde žádná veřejná sféra ani veřejný prostor. *Tato skutečnost bývá často (a pravém) považována za důvod, proč je v dnešních osadách v prostorách mezi obydlími značný nepořádek. Je to „ničtí“ prostor, a tak jej také nikdo*

neuklízí. Jeho úklidu se totiž, z důvodu možného znečištění, nikdo nevěnuje – každá rodina vyhazuje odpadky mimo svůj rodinný prostor, a odpadky (natož pak třeba výkaly) obecně a odpadky cizí rodiny zvlášť jsou nečisté. Tato skutečnost pak někdy ostře kontrastuje s uklizenými obytnými prostory jednotlivých domácností, kde se každá rodina o pořádek stará. (Budilová, Jakoubek, s.33,2007)

Problém, se kterým se setkáváme, nastává při snaze řešit bytovou problematiku cigánských osad. Cílem různých rozvojových programů bývá nahradit „chyžky“ výstavbou bytovek, kdy se domnívají, že tím zvýší kvalitu a úroveň bydlení. V tu chvíli ale nastává nutnost sdílení bytovky s „cizími“, tedy nepříbuznými, což je v naprostém rozporu s jejich ideami ohledně živobytí. Touto změnou, aniž by si to tvůrci rozvojových projektů uvědomovali, dochází k destrukci sociálního systému, který fungoval v osadě. Důsledkem takového jednání je potom sociálně patologický útvar, takže než se někdo rozhodne takto pomoci, měl by si nastudovat a zjistit něco o tom, jak fungují sociální formace cigánských osad.

Když srovnáme romskou populaci žijící v osadách na Slovensku s Romy u nás, zjistíme, že vztah mezi příbuzenským a prostorovým uspořádáním v českém prostředí takřka vymizel. Souvisí to s tím, že jednotlivé rodiny u nás dostanou přidělený byt a samozřejmě tu není možnost pro kupříkladu bratra, který by si chtěl vedle své rodiny postavit „chyžku“, tak jak by bylo přirozené. Po určité době byla ale u Romů žijících v Čechách shledána určitá rezistence, vůči soužití s „cizími“. V posledních letech se však můžeme setkat s velkým obratem, čeští Cigáni začínají uzavírat cílené manželství s partnery ze stejných lokalit. *Můžeme tedy uzavřít konstatování, že – soudě podle nejnovějšího vývoje v českých lokalitách – stávají-li se naši informátoři v cigánské osadě sousedy proto, že jsou příbuzní, v českých lokalitách se (po více než 40 letech!) stávají příbuznými proto, že jsou sousedé.*

Uspořádání romských osad je velmi podobné, až mnohdy totožné s uspořádáním indických kast. Shodu můžeme sledovat například u manželství, kde je nepřipustné zvolit si za partnera někoho, kdo pochází z jiné kasty. Další podobnost můžeme vidět ve stolování, kdy zástupce vyšší kasty nepojí ve společnosti příslušníků z kast nižších. Stejně tak jako člověk rituálně „znečištěn“ svůj status do konce života nijak neovlivní, tak příslušníci kast se svým postavením v aktuálním životě nic nezmění. U obou případů tedy vzniká ve společenstvu mnoho sociálních bariér. (Budilová, Jakoubek, 2007)

Klíčovou a nejdůležitější částí života v romské osadě je narození, které je spojeno s přidělením sociálního statusu, přičemž přidělený status není závislý na majetku či aktivitách jedince. Tato skutečnost je dědičná a není možné ji během života nijak změnit.

Jako hodnotící kritérium je zde sociální postavení vymezené na celý život, a tak si jsou obyvatelé romských osad nerovni svým původem. Jednotlivé skupiny různě vymezené předávají svůj sociální status po generace, a to v nezměněné podobě, příslušnost se netýká pouze jedince, nýbrž celé rodiny.

2.3 Religiozita a magie v romské osadě

Uvádím, že většina autorů, zabývajících se tematikou religiozity spojenou s romskou osadou, se shodují na stejném základu, tedy na tom, že osady mají ve většině případů křesťanský charakter. Toto tvrzení ale nemůžu napsat jen tak s čistou hlavou, jelikož se jedná spíše o jakousi „nálepku“, pod kterou úplně klasické rysy křesťanství nenalzáme, i přes to, že se setkáváme s totožnými symboly jako jsou: kříž, svěcená voda, tak pojetí bývá spíše magické. Obyvatelé romských osad určitým způsobem uctívají křesťanské symboly, ale zároveň se stále obrací k jejich tradičnímu, magickému stylu religiozity.

Většina obyvatel v romské osadě vyznává Boha, jen mívají jiné pojetí než ostatní vyznavači křesťanství, kdy mu rozumí spíše jako ochraniteli před škodlivými silami, což mnohdy souvisí z úzkostí a strachem rodičů, jež mají doma dítě, které není pokřtěné a hrozí mu tak velké nebezpečí. Co se týče bible a porozumění jejich příběhů, zde mají Romové opravdu velký chaos. *„Často se setkáme například s tím, že rodiči Ježíše byli Adam a Eva, Betlém stál v ráji, trojjedinost zůstává zcela nepochopena“*. (Jakoubek, Podkuška, 2003, s. 109)

Jednou z kuriozit s křesťanstvím, podle mě ne spojovanou, je *„přísaha u kříže“*, což je rituál, který je spojen s manželstvím, konkrétně ne s jeho příjemnou součástí. Mám na mysli nevěru ze strany ženy, jelikož ta ze strany muže je v romské osadě buďto tolerována, či se řeší jinak než přísahou. A teď už tedy k tomu, jak samotný rituál vypadá. Nemusí se týkat pouze žen, které vážně nevěrné byly, ale může stačit pouhé nařknutí či domněnka o nevěře z úst manžela i rodiny. Přísaha má přísná pravidla, jen některé drobnosti se mohou lišit osada od osady. Nevěrná manželka by se měla v noci vypravit do kostela, na hřbitov, místo úplně podstatné není, jen je důležité, aby se tam nacházel kříž. Důraz se dále klade na to, aby měla nevěrná žena rozpuštěné vlasy, musí si sundat všechny šperky, jelikož by jí mohly „svazovat“, zdroje také uvádějí, že se má svléci celá, jiné zase, že jen do půli těla. U kříže už pak jen odpřísáhne, podle mého názoru tedy dost paradoxně, že věrná byla.

Jako konkrétní příklad nám může sloužit příběh jedné, nyní už staré, ženy, pocházející z Abranovické osady, kam se za ní její muž pocházející z osady jiné přistěhoval.

Tato žena byla svému muži nevěrná přímo s jeho kamarádem a většina z osady o ní věděla. „Když se o tom dozvěděl manžel, přinutil svoji ženu k přísaze u kříže. O tom, že se přísaha bude konat, věděla celá osada, včetně dětí, ale nikdo, kromě provinilé ženy a jejího manžela, se jí neúčastnil. Žena se musela v noci, za úplňku, umýt, upravit, rozpustit a rozčesat si vlasy (musela být očištěna), vysvléknout se do půl těla a následovat svého manžela ke kříži na uvedeném místě. Na cestu si na sebe vzala jen lehký přehoz, který potom u kříže odložila, poklekla čelem ke kříži, objala jej, a po svém manželovi, který stál za ní a předřikával, opakovala ustálenou formuli.“ (Jakoubek, Podkuška, 2003, s. 98). Tato formule je potom vždy doplněna oslovením daného manžela. Například: Já, Lucie Demkovičová, jsem nikdy nebyla nevěrná svému manželovi, a to přísahám jak svému muži, tak bohu. Po přísaze se pak může vrátit vše k normálu, žena je očištěna a k nevěře už se nikdo nevrací, je zapomenuta.

V terénním antropologickém výzkumu Adriany Světlíkové v Ambanovicích (2000), nalézáme příběh o ženě, která naopak věrná byla, její manžel jí však nedůvěřoval a stál si za jejím vykonáním „přísahy u kříže“. Když jednoho večera k přísaze došlo, na jejího manžela, který byl přítomen, údajně povstali duchové zemřelých a vyděsili jej, čímž se prokázalo to, že žena je u přísahy neprávem a svému muži věrná opravdu byla. (Mann, 1989), (Jakoubek, Podkuška, 2003)

Každá romská osada bývá protkána nejrůznějšími magickými prvky, které bývají velmi rozmanité a pro nás mnohdy nepochopitelné. Nejprve bych se chtěla věnovat pověrám, které jsou spojovány s těhotenstvím. Například se traduje, že těhotná žena by si neměla rozhodně nic odpírat, jinak by mohlo dojít k potratu. Pokud tedy přijde k někomu na návštěvu, je povinností hostitelů nabídnout jí vždy to nejlepší, co doma mají. V případě, že žena čekající potomka dříve holdovala alkoholu a cigaretou též nepohrdla, ani v těhotenství by s tím přestávat neměla. Čemu by se naopak vyhýbat ale měla jsou určité lesní plody, jelikož se věří, že v důsledku jejich požívání, by mohl být potomek zohavený. Dále by také měla budoucí maminka sundat a uschovat své veškeré šperky alespoň po dobu těhotenství, jelikož by se jí vlivem zaškrcení mohlo narodit miminko beznohé či s chybějící jinou končetinou.

Mnoha pověr se vztahuje k malým dětem, a to i k těm nejmenším, právě narozeným. Velké obavy panují o miminka, zatím nepokřtěná, která by mohla unést či vyměnit „temná síla“ prostřednictvím ženy, která je považována za čarodějnici a její vlastní dítě jí zemřelo při porodu.

Nesnáze v lásce má v osadě taky své netradiční, mystické řešení. Pokud toužíte po tom, aby se do vás někdo zamiloval, stačí získat jeho pár vlasů, položit je pod polštář a zanechat je zde do druhého dne, kdy už můžeme očekávat výsledky. Naopak v případě, že k někomu pociťujete nenávisť a toužíte po tom, aby se mu přihodilo něco špatného, stačí jeho vlasy spálit. Podceňovat bychom neměli v romské osadě ani sílu prokletí a v pozoru bychom měli být i před čarodějnici černé magie. Naopak ze setkání s čarodějnici zastupující bílou magii obavy mít nemusíme. Když už jsem u toho, čeho se bát a čeho ne. K děsu mnoha Romům mnohdy přispívá jen praobyčejná tma, a hlavně samota v ní, dále to jsou duše zemřelých, které by se mohly vrátit.

Celá řada dalších rituálů provází pohřeb a vůbec vše se smrtí související. Kdybych se měla rozepisovat konkrétně o všech těchto specifikách, mohla bych tomu věnovat klidně celou další bakalářskou práci. Jednu zajímavost bych ale vypíchla, pokud byste se někdy dostali na romský obřad, všimli byste si, že nikdo z přítomných nekouká na faráře, a to z toho důvodu, že farář může způsobit smrt tomu, komu se jako první podívá do očí.

Uhranutí je dalším magickým jevem, který je v romské osadě na „denním pořádku“, nejen ale tam. Z uhranutí mají obavy i skupiny Romů žijící mimo osady, je také součástí úplně odlišných kultur, například Arabských. Tento fenomén můžeme pozorovat i u Australských domorodců. Ve východním Slovensku se bere uhranutí opravdu vážně a je zajímavé, že nejen mezi Romy. Výskyt mezi neromskými obyvateli můžeme sledovat jen u starší generace žijícími mimo město nebo u senzitivních žen. Situace je taková, že tito Neromové se za tuhle skutečnost mnohdy stydí a hlásají, že je to jen záležitost romská, a že rituály pro zbavení se uhranutí nepraktikují. Opak je ale pravdou.

A jak tedy může dojít k samotnému uhranutí? Obvykle k tomu stačí jen pohled. Proto se uhranutí někdy zaměňuje s názvem „zoči“. Uhranout tedy někoho můžeme zcela neúmyslně, jen když se na někoho „divně“ podíváme. Také bývá spojeno s negativními pocity, které jsou v nás ukryty, závist, zloba, a dá se říci, že skrze náš pohled jdou ven, to už ale v podobě právě uhranutí. Uhranout ale nikoho můžeme i proto, že se nemůžeme vynadívát na jeho krásu. Na muže, který nás přitahuje i na roztomilé dítě v kočárku, jehož roztomilostí se nemůžeme nabažit. Můžeme ale také potkat lidi, jejichž pohled je shledán ostatními za „divný“ a může uhranout každého druhého. Ne vždy ale uhranutí souvisí s pohledem z očí do očí, a to například ve chvíli, kdy někomu lichotíme, ale ve skutečnosti to tak nemyslíme.

Nejsnadněji může „zoči“ proběhnout ve vztahu k dítěti, a to tehdy, když se na dítě dívá někdo ve chvíli, kdy je kojeno. Uhranutí prý může nastat i ve chvíli, kdy matka musela

tříkrát přerušit kojení nebo také tehdy, když dítěti kdokoliv věnuje přílišnou pozornost, moc ho vychvaluje, či se na něj moc dlouze dívá. Nejnáchylnější jsou děti nepokřtěné.

A jak zjistíte, že zrovna vy jste byl uhranut? Symptomů je mnoho. Může se vám udělat náhle nevolno, pocítujete slabost, vaše nálada je proměnlivá, podrážděná. Dále se vyznačuje velkou ospalostí, zimnicí, bolestí hlavy, břicha i třeba zad. U dětí se potom můžeme setkat s nafouklým břichem, těžkým dechem, zmodralým krkem a třísly, což dokazuje sdělení výzkumníků v romské osadě.

A co si počít s tím, když máte podezření, že jste byl uhranut/a? To, že pocítujete některý z výše uvedených symptomů hned nemusí znamenat, že uhranut jste. V samém začátku je tedy nejpodstatnější přesvědčení se, oč vůbec jde. K tomu nám může posloužit více metod nebo rituálů. Jedna z nich popisuje, že bychom si měli připravit hrnec naplněný čistou a horkou vodou. Důraz se klade na to, aby z ní před tím nikdo nepil. Dále nějaké zdroje uvádí, že je potřeba 9 uhlíků, jiné zase počet jiný, shodují se ale na tom, že uhlíky postupně vhazujeme do hrnce a při tom uhlíky odpočítáváme, ne tak jak jsem zvyklý, ale počítáme negativně, tedy ne jedna, ne dva, ...Poté už jen čekáme, kolik uhlíků klesne na dno hrnce. Pokud jich klesne více, tolikrát jsme mohli být uhranuti.

A co tedy s tím, když příznaky máme, ale žádný uhlík ke dnu neklesne? Nevolnosti buďto sami přejdou, nebo se usoudí, že by mohlo jít o symptomy spojené s nějakou nemocí, a tak nasadí běžné medikamenty. K těm mají Romové naprosto odlišný vztah, kdy vlastně léky moc nerozlišují, myslí si, že mají všechny stejný, magický základ, a dá se říci, že je mnohdy hodně přeceňují a čekají zázraky. Nekompromisní jsou hodně v kombinování léků s alkoholem, a to i těch medikamentů, u kterých se to vyloženě s alkoholem nepřičí. Mají za to, že alkohol ničí sílu látek, kterou farmaceutika obsahují.

Zatím jsme se pořád dostali jen k tomu, jak uhranutí rozpoznat, teď se ale pojdme podívat na to, jak se ho vůbec zbavit. Stejně jako u rozpoznávání, tak i u léčení si můžeme vybrat z více variant. Základem je vždy ale ohnivá voda vyrobená s pomocí uhlíků a sirek, tu pak přikládáme na určená místa. Celý proces má celkem 5 fází, ale ne všechny se všude dodržují, jedná se opět o individuální záležitost, kde jsou pravidla různá, osada od osady, cíl je ale všude stejný, a to očištění jedince uhlíkovou vodou. Na samém začátku léčby začneme s tím, že vypijeme množství ohnivé vody (kolik, záleží na tom, v jaké osadě se vyskytujeme), s tím, že vypálené sirky spolu s uhlíky zůstanou na dně nádoby. V druhé fázi bychom si měli namočit prsty do zbytku ohnivé vody a pokřížovat se jimi, možno říci jako svěcenou vodou, či si jen potřít spánky, čelo a zápěstí. V případě, že nám v nádobě zbyla ještě nějaká ohnivá voda, měli bychom zbytek vylít na konkrétně určené místo. Poslední fáze už je příjemná,

protože se přikazuje spánek ihned po skončení předchozích rituálů. Uhranutý jedinec by měl tedy usnout, kdy se organismus během spánku očisťuje, revitalizuje a probouzí se jako „nový člověk“, často šťastný, a hlavně bez jakýchkoliv příznaků „zoči“. V tuto chvíli je vše zapomenuto a o rituálu už se obvykle nehovoří. Závěrem bych ještě chtěla poznamenat, že rituál se vlivem přibývajících let stále mění, spíše zjednodušuje, vynechávají se různé kroky a nedbá se na různé detaily z rituálu, který dříve mohl trvat hodiny, už je dnes záležitost, která jde „sfouknout“ za pár minut.

Zajímá Vás, či je možné se uhranutí nějak vyvarovat, nebo se zkrátka jedná o jev, který patří ke každodennímu životu. Předejít se mu dá a vybrat si můžeme hned ze tří různých cest. Jedna z těch nejpoužívanějších, a řekla bych, že i nejjednodušších je nošení červeného provázku kolem zápěstí. Říká se, že tato barva je tak výrazná, že pohled, který by nás mohl uhranout je přesměrován právě na výrazný provázek, a tím se o něj pohled „zlomí“. Metoda, která taky funguje na bázi výrazných barev a své zastánce má i u neromských venkovských obyvatel, je vyvěšení barevných fáborků ke vchodovým dveřím. V případě, že máte obavy z uhranutí a žádný červený provázek v dosahu, může také pomoci míti v sedě zkřížené nohy nebo obléknout nějaký kousek oblečení na ruby, klidně jen ponožky. Najdou se ale i tací, kteří chtějí mít vážně jistotu a naruby nosí hned více vrstev svého ošacení. (Jakoubek, Poduška, 2003)

2.4 Rozpor romské tradice s dnešní dobou

Tuto podkapitolu jsem nazvala takto, protože se mnozí mnohdy milně domnívají, že život v romské osadě je spojen s tzv. romskými řemesly. Dále mají mnozí představy, že Romové sídlí v tradičních roubenkách, čemuž je skutečnost, ve většině případech, opravdu hodně vzdálená.

Důvod, proč se romská řemesla vytratila, je vcelku zřejmý. V porovnání s novějšími technologiemi rozhodně nedokázala obstát, to nemluvím jen o řemeslech, ale i o změně způsobu, vedoucímu k získání základních i životně důležitých potřeb. Na tradiční postupy se tedy zcela zapomnělo, a to i přes to, že na moderní nástroje nebyly prostředky, a tak se důsledkem této situace přihodilo, že Romové z romských osad přestali být soběstační a svépomocní, stali se „konzumenty“. Začali tedy býti závislí na produktech od majoritní společnosti.

Jak už jsem zmínila výše, řemesla se přestala předávat dále, čili v osadě potkáte málokdy nějakého specialistu na daný obor, což nám přináší skutečnost, že se zde setkáme s jedinou technikou, kterou je kutilství neboli „*brikoláž*“. Nic tedy není podle pravidel, normy. Nejpodstatnější je funkčnost. Estetiku můžeme také vyškrtnout. Materiál se také neřeší, staví se prostě z toho, co je zrovna po ruce, důraz je kladen jen na to, aby se v obydlí dalo udržet teplo. O nějakých projektech tu vůbec nemůže být řeč, vše je spíše taková souhra náhod, jde jen o to, co se zrovna z toho, co se nevyhodilo, protože by se to mohlo někdy v budoucnu hodit, zrovna najde. V tomhle ohledu dokáží být Romové opravdu hodně kreativní. V případě, že se někomu do rukou náhodně dostane třeba rám okna či dveří, celá stavba se podřizuje právě těmto rozměrům, což by se majoritní společnosti samozřejmě také zdálo postavené na hlavu. Chodí to ale i opačně, pokud nám přijde náhodou do cesty třeba okap jiných rozměrů, pasující na jinou budovu, problém to není, nějakým způsobem se naistaluje.

Kreativitu a nevídanou míru improvizace můžeme pozorovat na každém centimetru obydlí. Předmětům často vnuknou úplně novou funkci, než byla výrobcí původně naplánována. Kontejner na odpad může posloužit jako bouda pro psy, děti v zimě bobují na zplacatělých PET lahvích a ti nejmenší, ještě novorozeňata, spinkají ve vaničce, původně určené na prádlo. Co už neslouží, tak jak má nebo vůbec, se v žádném případě nevyhazuje. Divili byste se, ale i dřevěný rám od staré televize, zbavený obrazovky, najde své využití. Jako židle například či úložný box. Ani nefungující lednice nepřijde vniveč, může posloužit jako praktická skříňka na cokoliv. Místo kliky nebo spíše držadla pak využijeme ztupělé

nože z ledních bruslích. Co se bytových doplňků týká, se často setkáváme se záměnou využití nejrůznějších předmětů. Není překvapivé, že místo záclony nebo závěsu, je v okně pověšená sukně. Místo nástěnného koberce zdobí zeď hezký ručník, a jeho funkci v koupelně nahradí třeba ubrus. Jako velmi praktický, omyvatelný ubrus může posloužit už dřevě, nafukovací lehátko na vodu. Největší míra kreativity přichází však u snahy o dekoraci domova. Zdi nezdobí obrázky či zarámované fotografie, jak jsme zvyklí u majoritní společnosti, nýbrž je „zdobí“ obaly od nejrůznějšího zboží. Ve vitrínách na sklo, pokud se jí může rodina pyšnit, není vyskládaný porcelán, ale například prázdné kelímky od jogurtů. V případě, že se rodině dostane do rukou staré, již nepojízdné auto, rozhodně nepřijde nazmar a celé do posledního šroubku se využije. Přední sklo poslouží jako klasické okno a sedačky se využijí jako pohodlná křesla do obývacího pokoje.

Ani na instalaci elektřiny není povolán profesionál a je zde opět využita technika brikoláže, i přes to, že se zde obyvatelé romských osad dostávají do rozporu se státními normami, stejně jako u stavby obydlí, kdy nedochází ke kolaudaci, jelikož by stavba nebyla schválena takřka v žádném případě. V každé osadě nalezneme alespoň jedno obydlí mající satelit, ovšem k ničemu nezapojený, sloužící pouze k získání určité prestiže. Stejně na tom jsou majitelé obrovských digitálních hodinek, které nemají ani baterku, a i kdyby fungovaly, tak pravděpodobně jejich vlastníci digitální čas ani nerozpoznají. Svoji prvotní funkci tedy postrádají, za to je skrze ně uskutečněn jiný cíl, a to vzbuzení závisti u ostatních.

Další zvláštní skupiny předmětů tvoří ty, jejichž funkce je sice zachována, ale v prostředí osady nějak postrádají význam. Jsou to například boty na podpatku spolu se svými majitelkami promenádující se po šterku a bahně, nebo kolečkové brusle bez vize asfaltu. Kontext zde postrádá i hydratační krém u žen, které ho aplikují na neumývanou pokožku.

Mezi další „paradoxní“ předměty patří také mobilní telefony, většinou bez kreditu a potřebného signálu. O moc lépe na tom nejsou s využitím ani auta či motocyklu, jejichž majitelé se mohou projíždět po osadě, maximálně v jejím blízkém okolí, a to jednak proto, že nemají technickou kontrolu ani značku, navíc jejich řidiči nemají v drtivém případě řidičský průkaz. Tento majetek je tedy spíše opět otázkou prestiže, než že by naplnil účel cestování.

Jinak vnímané, v porovnání s majoritní společností, jsou kupříkladu medikamenty, nejrůznější tablety, sirupy, masti. Je jim přisuzována jakási magická síla, kdy se domnívají, že ji mají všechny léčiva stejnou, nijak zvlášť je tedy mezi sebou nerozlišují a domnívají se, že je mohou volně kombinovat. Je na denním pořádku, že sirup na kašel utěší bolesti hlavy.

Podivovat bychom se mohli i nad třeba krásně zařízenou koupelnou, ovšem bez malého detailu jako je přívod vody i odpadu. I když je ale vše v pořádku a domácnost se může pyšnit funkční pračkou, slouží mnohdy hned několika domácnostem a místo toho, aby ostatní tuto rodinu navštěvovali, cestuje vždy pračka za tím, kdo ji potřebuje, komu se prádla zrovna nehromadilo nejvíce, a to v kterémkoliv ročním období, po nepříznivém terénu.

Tyto všechny příklady jsem jmenovala proto, abychom si povšimli, že osvojení prvků majoritní společnosti není tak úspěšné, jak se může na první pohled běžnému pozorovateli jevit. A i přes to, že poznává, pro něj tak známe předměty, neměl by jen na základě toho usuzovat míru integrace obyvatel, když jsme si výše uvedli, jakým zaměřeným způsobem je s nimi nakládáno. Zkrátka nemůžeme mít jistotu v tom, že to, co vidíme na první pohled v romské osadě, tak ve skutečnosti opravdu je. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Praktická část

3. Vymezení praktické části

V praktické části budu využívat metodu kvalitativního výzkumu s technikou pozorování. Chtěla bych také zmínit, že se jedná o moji premiéru v psaní práce tohoto typu. Rozhodnutí zpracovat tuto praktickou část podpořily konzultace se školitelkou a opomenout nemohu ani přínos předmětu Metody sociálního výzkumu. Ovšem moje největší vděčnost směřuje k samotné stáži, která nám byla nabídnuta na půdě naší fakulty, kdy konkrétní iniciátorkou byla PhDr. Monika Nová, Ph.D. A tímto bych jí tedy ráda poděkovala. Své pozorování uskutečním v romské osadě v Jarovnici u Prešova. Jedná se o vesnici, kde žije převážná většina Romů, můžeme tedy konstatovat, že neromské obyvatelstvo zde tvoří menšinu. Přibližně 6000 Romů obývá romskou osadu a ve zbytku vesnice přebývá tak stovka neromských obyvatel. Jarovnice je tedy vůbec největší osadou na Slovensku.

3.1 Vzdělání pro romské děti z osady

Ač se nejedná o tak velkou obec, nacházejí se zde hned 4 základní školy, 1 mateřská školka a 1 učiliště. Ještě 5 let zpátky byla jedna základní škola určena pro bílé děti, dnes už tvoří tito žáci jen jednu jedinou třídu. Dostala jsem možnost do dvou místních škol nahlédnout, a dokonce být součástí výuky.

Na první pohled vypadají základní školy pro romské děti naprosto stejně jako ty pro majoritní společnost. Touto shodou bych to ale zakončila. Co nás překvapí jako první je dvousměnný režim, který panuje na všech základních místních školách. Funguje to tedy tak, že část žáků jde do školy od rána a ti ostatní až po obědě. Mnoho místních učitelů si na tento systém stěžuje, ale není asi jiný způsob, jak by se ve škole vystřídal tak obrovské množství žáků, které v Jarovnici je. Vždyť klidně dvě rodiny z osady jsou schopné pokrýt jen svými potomky jednu třídu. Zkuste si tedy představit jak moc aktivní a soustředěný bude například prvňáček, čerstvě po obědě, kdy může být ještě navyklý na režim, při kterém chodil po jídle spát. Další změnu jsem zpozorovala v tom, že naprosto veškeré pomůcky jsou dětem rozdávány při vyučování, a to včetně penálu. V případě, že by si nějaké pomůcky odnesly domů, zkrátka už by je znovu nepřinesly. A proto se veškeré sešity a učebnice po každé hodině zamykají do skříně. Věcích, které ve škole děti dostávají, si ne vždy váží. Moc dobře si totiž uvědomují, že když například jen tak zničí pero, hned další den dostanou nové, učitel je přeci nenechá jen tak sedět bez práce. Přes to, že žáci nenosí žádné učebnice ani sešity,

ve valné většině chybí také svačina s pitím, a tak mají všichni děti své aktovky, které zejí prázdnotou. Vše, co vás ve spojitosti se školou, od pastelky až po stravu, napadne mají romské děti hrazené státem. Zanedbatelnou výjimku tvoří obědy, kdy za jedno jídlo zaplatí rodiče pouhý spíše symbolický jeden cent. Teplé stravování je zde však, opět z důvodu nezvladatelného počtu, jen pro prvňáčky. Všichni ostatní dostávají každý den bagety.

Co jsem měla možnost zpozorovat, tak děti na prvním stupni působí opožděně a práce s nimi není vůbec jednoduchá. Není se ale čemu divit, když valná většina dětí přijde do kontaktu se slovenštinou až ve škole. Je totiž běžné, že rodiče na své děti mluví pouze romsky. Opravdu smekám před všemi učiteli, kteří je vyučují a nemluvím jen o romských prvňáčcích. Situaci jim už vůbec neusnadňuje nepravidelná doba výuky, kdy, jak už jsem psala výše, nezačínají každý den od rána. Dalším znevýhodňujícím faktorem je naprostá absence domácí přípravy. Úplně chybí domácí procvičování probrané látky, které je zvláště v prvních ročnících tak důležité. O domácích úkolech ani nemluvě. Navíc podmínky pro jeho vypracování v obydlí v romské osadě by nebyly vždy ideální. Někteří romští rodiče jsou zastánci názoru, že proč by se měli věnovat svým dětem doma a pomáhat jim s úkoly, když jsou za to přeci placení právě učiteli. Veškeré snahy v podobě prosby dodělení čehokoliv doma či jakýchkoliv úkolů už byly učiteli dávno vzdány. Když jdou rodiče například do školy omluvit své dítě, že je nemocné, nikdy je nenapadne se zeptat na probranou látku, kterou by doma mezitím dohnali. Většinou je nezajímá ani jejich prospěch. Ani osnovy, které jsou nastavené stejně jako pro neromské děti, nejdou efektivněji výuce moc naproti. Učitelé i z ostatních romských škol se shodují na tom, že by měly být osnovy určitě nějak poupravěny. Je totiž velmi náročné a vlastně i na hlavu postavené vysvětlovat dítěti gramatiku jazyka, který mu není vlastní, neboť mnozí děti, jak už jsem psala výše, jsou se slovenštinou seznámeni až ve škole. Žáci tedy vůbec nereagují na běžné příkazy, hrstka zase ale ano. Je tedy opravdu velkým oříškem přizpůsobit výuku všem, tak aby se někdo nenudil a někdo zase nestíhal a netušil o čem je řeč.

Dále mě velmi překvapilo vyprávění jedné zdejší paní učitelky, která má ve své kmenové třídě dvanáctiletou neslyšící slečnu. Má dalších 24 studentů, takže je nemyslitelné, aby se jí mohla individuálně věnovat, a i kdyby mohla, tak není speciální pedagožka a neovládá znakovou řeč. Tato slečna tedy poctivě dochází do školy každý den a jen si kreslí, její rodiče ji totiž odmítají vozit do školy do 16 kilometrů vzdáleného Prešova, kde by se jí dostalo zaslouženého speciálního přístupu.

V Jarovnicích mají studenti možnost získat výuční list na místním učilišti, kde je na výběr z více oborů. Slečny se zde mohou učit krejčovství, chlapani lesnictví a čalounictví.

Mé představy o tom, jak může vypadat střední škola, se zde dost obohatily. Budovu bych přirovnala spíše k nějaké chalupě či stodole a její nastavený systém taky podle mě neodpovídá běžným normám, což mi dosvědčilo tvrzení více jedinců. „Tož po osmej du do školy a po devatej už sem zas doma, a to sem mal same jednotky.“

3.2 Pohled na osadu v závislosti na průvodci

Chtěla bych začít tím, že opravdu moc záleží na tom, kdo vás osadou provází. Ovlivňuje to jednak to, jak ji vnímáte vy, ale také jak vás přijímají nebo nepřijímají ostatní. Je rozdíl v tom, jestli vás provází nějaký pracovník, který s Romy pracuje a pomáhá, či je vašim průvodcem jeden z nich. Dále se vše hodně mění v závislosti na tom, zda se jedná o osobu, která je mezi Romy oblíbená nebo nikoliv. V tomto případě totiž získáváte totožný sociální status jako dotyčný. Já osobně jsem moc vděčná za to, že jsem měla možnost okusit všechny tyto varianty a poznat osadu z více pohledů. Logicky, když se vydáte s někým, koho v osadě ctí a uznávají, ctí i vás, všichni se na vás usmívají, zkrátka vás přijmou. Toto byl příklad přesně jedné paní, která si mě a spolužačku vzala na pár hodin pod své křídlo. Spolu s jejími přítelkyněmi nás pozvala do jejího domu, který byl umístěn na okraji osady, kde se nacházeli i obydlí dalších příbuzných. Zde jsem se tedy utvrdila v záležitosti ohledně soužití více rodin pospolu na jednom dvoře. Naše hostitelka byla velmi pohostinná přesně tak, jak to mají Romové ve zvyku. Přišlo mi vtipné, jak do domu vcházeli další a další ženy, aby se s návštěvou mohly seznámit. Po chvíli už jsme ale zůstaly u stolu jen my se spolužačkou, Janka, naše průvodkyně a její 3 nejbližší přítelkyně. Měly jsme tedy možnost vyptávat se na cokoli co nás zajímá. Romské ženy tedy začaly s vyprávěním o tom, jak vypadá jejich běžný den v osadě. Vstanou, pošlou děti do školy, nasnídají se, zavolají si navzájem mezi sebou a domluví se na procházku po osadě, uvaří oběd, jdou se zase projít po osadě. Večer, když počasí přeje, pořádají s rodinou a blízkými přáteli „opékačku.“ Vlastně žádná z přítomných žen si ani v nejmenším nestěžovala na život v osadě. Říkaly, že zde mají vše, co k životu potřebují. Jsou obklopené tím, co je pro ně v životě nejdůležitější, jejich rodinou. Mají kde nakupovat, když z nich někdo onemocní, mohou se obrátit hned na dva lékaře sídlící v obci. Co se týká peněz, tak by se mohly mít samozřejmě lépe, ale dávky od státu jim postačí na zabezpečení rodiny. Asi nejdůležitější je pro ně, aby měly vždy dostatek jídla, každý den dokonce vaří porce navíc, pro náhodné návštěvníky. To, co se ještě ten samý den vařilo a zbyde, se automaticky vyhazuje. Je nepřípustné, aby jedl Rom jídlo z předešlého dne.

Ještě bych se jednou vrátila k rozhovoru s romskými ženami. Jak už jsem psala, překvapilo mě, že jsou se svým životem v romské osadě všechny tak spokojené. A důvodem není to, že by neokusily jiný styl života. Některé měly možnost pobýt nějakou dobu ve městě v Čechách, kdy tento pobyt vnímaly spíše jako trest. Tento styl života popisovaly jako velmi neosobní, stýskalo se jim po tom, že když vyjdou z domu, všechny kolem sebe poznávají. Dále panovaly obrovské obavy o děti, které by mohly začít ve městě tíhnout k drogám. V osadě je jejich výskyt opravdu výjimečný. Co se týče zaměstnání, tak všechny se v tomto smyslu vyjádřily tak, že by pracovaly rády, ale že je nikam nepřijmou, protože jsou Romky. Něco na tom pravdy určitě bude, je to ale trochu složitější. Jedna dotyčná se totiž rozprávěla o tom, že by ráda pracovala s lidmi, v oblasti poradenství či že by se ráda věnovala dětem a že by jí bavilo to, co studujeme právě my. V tomto případě je ale obtížné, dožadovat se pozice, na které je potřebné vysoké, či alespoň střední vzdělání, když má většina z nich dokončené maximálně základní vzdělání, někdy ani to ne. O práci například uklízečky, prodavačky či pomocnice v kuchyni zájem většinou nemají. Samozřejmě se ale v osadě najdou i ženy, které se snaží a za práci dojíždějí do nedalekého Prešova. Zatím je ale takto pracujících jen hrstka.

Naopak mezi velmi žádanou prací patří pozice přímo v osadě. Většinou mají ale jen krátkodobý charakter, jelikož se jedná o časově omezené, Evropskou unií dotované projekty. Aktuálně probíhající projekt v osadě nabízí pozici aktivačního pracovníka. Jejich náplní práce je dohled nad pořádkem v osadě. Dále kontrolují, zda děti chodí řádně do školy a dohlížíjí na přechod přes silnici, kterou přecházejí právě žáci vracující se ze školy.

Trochu jsem ale odbočila od původní myšlenky, kdy jsem popisovala osadu v závislosti na tom, kdo je váš průvodce. Už jsem popsala ten milejší případ, kdy jsme byly přijaty s otevřenou náručí. Jeden den jsme se ale do osady vypravily s dívkou, o které nemůžu říci, že by byla všemi neoblíbená, jen si od ní všichni drží zdravý odstup. Je totiž známá tím, že ví všechno o každém v osadě a nikdy si to nenechává pro sebe. A tak, když jsme šly spolu s ní, si všichni automaticky drželi odstup i od nás. Už se na nás nikdo neusmíval, naopak jsme se staly rázem nevítanými hosty v osadě.

3.3 Komunity podporující Romy v osadě

V rámci stáže, jsem měla možnost navštívit i kancelář místních terénních pracovníků, kteří pracují pod Obecním úřadem, ale jedná se o projekt Evropské unie, který je unií i dotován. V místním centru pracuje 6 pracovníků, z toho 3 jsou romského původu, což je opravdu nutné, jelikož na úřad dochází mnoho jedinců hovořících jen romsky. V tomto

malém počtu mají neuvěřitelných 1300 klientů a je neuskutečnitelné, aby všichni z nich měli takovou pozornost, jakou by si zasloužili nebo potřebovali. Sama jsem viděla, že v čase, ve kterém by mohli být pracovníci užiteční v terénu s rodinami, tráví nad zdlouhavou a mnohdy až zbytečnou administrativou. Pracovníci si stěžovali na nemilosrdné kontroly, jež hleděli jen na přesné zaznamenávání všech úkonů, nikoliv na úspěšně odvedenou práci. Proto si myslím, že by zde bylo rozhodně žádoucí zaměstnat více pracovníků, kteří by byli zaměřeni jen na administrativu, které je zde, s tak obrovským množstvím klientů, nad hlavu.

Nejčastější problémy, které zde pracovníci řeší, jsou hlavně nesnáze, co se financí týče a následně exekucí s tím spojenou. Dále se na ně obyvatelé romské osady často obracují s žádostmi o zploletění, kdy se mnohdy stanou rodiči ve věku patnácti let, a aby mohli dostávat přídavky na dítě, musí být svoji. Často se zde také řeší problém s nepřiznáním se k otcovství, či dokonce snaha o vymanění se z této role během už společného soužití z důvodu nejrůznějších neshod. Pracovníci dále spolupracují s učiteli z místních základních škol a řeší problematiku záškoláctví, které je běžné zvláště na druhém stupni. V případě, že dítě chodí za školu, i přes to, že rodiče upozorní pracovník, přistoupí se na zrušení příspěvků na dítě a rodina místo peněz dostává potravinové poukázky.

Pracovníci například dále objednávají obyvatele osady k lékaři, který s nimi mnohdy odmítá něco domlouvat, protože prý bývá komplikované dobrat se k nějakému konci. Dále mnozí nemají internet ani telefon, takže jsou na této službě opravdu závislí. Terénní pracovníci ale nejsou jediní, na které se mohou obyvatelé romské osady obrátit.

V rámci projektu Evropské unie bylo vytvořeno místo pro zdravotní asistentku, která spolupracuje s místními lékaři. Tato pozice je podle mě nezbytná, jelikož komunikace by s některými pacienty byla opravdu obtížná, když ne všichni v osadě mají mobil či počítač. Je velmi praktické, že touto asistentkou je právě jedna slečna z osady, která ji dobře zná. Musí totiž denně obejít nespočetně pacientů, které se ale mnohdy vůbec nenacházejí na uvedené adrese, a tak bývá hledání celkem často velmi zdlouhavé. Asistentka předává obyvatelům osady informace ohledně preventivních kontrol či například termíny, kdy se mají s dětmi dostavit na očkování.

Stěžejní roli v rámci podpory zde hrají bezpochyby řádové sestřičky, na které se mohou nejen zdejší Romové obracet už řadu let. Měly jsme to štěstí, že právě díky nim jsme zažily tak pestrou stáž. Před jejich trpělivostí a vytrvalostí opravdu smekám, jelikož zde jako jediné dokázaly setrvat takto dlouho. Před nimi tu působily například sestry, jež si dokonce opatřily maringotku přímo v romské osadě a pokoušely se o společné soužití. To se ale jako dobrým, ani ne jako dlouhodobým plánem neukázalo. Nynější sestra Sylvie si uvědomila,

že spolupráce s Romy bude efektivní pro obě strany jen tehdy, když jejich působiště bude ve stejné obci, ale ne přímo v osadě. Vypracovala tedy projekt, díky jehož důmyslnosti a zaměření byl vybrán, a obdržela tak prostředky na stavbu nového domu. Není jen útočištěm pro samotné sestřičky, nacházejí se zde i prostory, kam přicházejí romské děti na kroužky. Například zde vyrábějí korálkové růžence, které sestřičky následně prodávají v kostele a za utržené peníze vezmou děti za odměnu někam za kulturou nebo na výlet. Ve svém volném času se ale nevěnují sestřičky jen dětem. Pravidelně se každý týden scházejí s romskými ženami a řeší s nimi jejich strasti či s nimi rozmlouvají o víře a řeší i její teoretické pozadí. V tu chvíli ale začali býti ukřivdění Romští muži, kteří se taky potřebovali někomu svěřit se svými problémy. Proto si je v blízké budoucnosti vezme na starosti sestřička Ráchel a ze svých problémů se budou moct vypovídat i oni.

4. Diskuze

Jeden velký kontrast. Takhle romskou osadu vnímám já. Je pro mě neuvěřitelné jak se, tak markantní rozdíly mohou vyskytnout na, tak malém území. Asi na první pohled nejzjevnější bude rozmanitost bydlení, kdy vás v jednu chvíli obklopují krásné, nově postavené domy a nebýt všudypřítomného pro osadu tak typického oděru, klidně byste řekli, že jste někde ve městě. Ujdete ale jen pár metrů a najednou jsou kolem vás obydlí, která mají k domům opravdu daleko. Mnohdy mají polorozpadlou střechu, rozbitá okna a je na denním pořádku, že například desetičlenná rodina obývá jednu místnost. Zároveň ale zařízení mnoha domů v osadě něco spojuje. Bývají to různobarevné koberce, deky a také stěny bývají téměř vždy vymalovány velmi výraznou barvou. Všimla jsem si, že v žádné rodině, kterou jsem měla možnost navštívit, nechyběly svaté obrázky či ikony, které byly i ručně malovány. Zdobily domy jak ze zevnějšku, tak byly dekorací i uvnitř. Dále mě překvapilo uspořádání menších domů, kde se veškerý život odehrává v kuchyni, je totiž, kromě předsínky, často jedinou místností, není tedy výjimkou, že se spí hned vedle sporáku. Jak jsem psala ve své teoretické části o soužití více rodin pospolu, u sebe a budování nových domů poblíž vlastní rodiny, tak se mi to v realitě opravdu potvrdilo. Když vstupujete brankou na dvůr, zprvu máte pocit, že se tam nachází jen jeden dům, nad ním ale vystupují další obydlí patřící právě široké rodině. V teoretické části jsem se dále zmiňovala o tom, že obyvatelé romské osady rády využívají nejrůznější obaly jako dekoraci svého domu, či že například kelímky od jogurtu ukládají do vitrín určené ozdobný porcelán. Ani s jedním z těchto aspektů jsem se nesešla v žádné domácnosti.

Dále jsem se v literatuře dočetla, že Romové málokdy vyhazují staré věci. Všechno by se mohlo jednou hodit. I sedačky ze starého auta. V příloze si můžete na jedné fotografii povšimnout, že skupinka dětí odpočívá právě na nich. Dále mě velmi udivilo, že zdejší romské ženy si nedělají hlavu s tím, kam vylévat například zbytky z vaření, kdy jen otevrou dveře hned do ulice a dá se říci, že kastroly vyprázdní skoro procházejícím pod nohy. To není ale jediný element, na který je třeba dávat pozor. Každou chvíli, kdy se procházíte po osadě, přerušíte skupince dětí panáka, kterého mají nakresleného na chodníku či se jim plete pod nohy v kopané. To je ale zrovna věc, z které by si měly vzít naše bílé děti příklad. Vrátila jsem se zde zpátky do svého dětství, kdy jsme ještě všichni lítali od rána do večera venku a neseděli jen u počítače. A právě o to venkovní dobrodružství tu místní děti ochuzeni rozhodně nejsou.

S návštěvou romské rodiny bývá spojená i nezvyklá pohostinnost. Nabídnou vám vždy to nejlepší, co doma najdou. Všichni přítomní čekají, až něco pojí či se napije host jako první a až poté se přidají i ostatní. Je tedy vždy dobré pohoštění neodmítat, Romové by to mohli jinak chápat jako urážku. Dále je také dobré popřemýšlet nad místem, kam se posadíte. Zvláště pokud jste žena a zaujmete místo, kde jinak sedává otec. I když Vám toto místo přímo nabídnou, potěší je vaše odpověď, kdy řeknete, že se raději posadíte mezi ostatní ženy. Je tedy dobré být neustále na pozoru, jelikož ač se to nemusí zdát, všechny vaše činy i slova jsou pod drobnohledem. Velmi snadno tak tedy můžete přijít o jejich důvěru, nebo naopak si je získat.

Dále bych také chtěla zmínit, že přirovnání, že má někdo bordel jako u Cikánů opravdu neplatí. Ve všech domácnostech, které jsme navštívili, aniž bychom byli předem ohlášení, byl v rámci poměrů opravdu pořádek. To ovšem neplatí o veřejném prostranství, které patří všem, ale zároveň nikomu. Chybí tady jakákoliv motivace se vzniklým nepořádkem něco dělat.

Dle mého názoru, že osada je jeden velký kontrast, který ale nespátřujeme jen v bydlení. Obrovských rozdílů jsem si všimla například ve výchově, a to jak v porovnání mezi jednotlivými rodinami v osadě, tak ve srovnání s majoritní společností. Na straně jedné stojí rodina s dvanácti dětmi nemající ani přehled o tom, kde děti zrovna pobíhají. Romové jsou totiž zvyklí dát dítěti naprostou svobodu, ale jen do deseti let. V tu chvíli začnou nepřírozeně utahovat řemínek a jsou nadměrně starostliví. To mi dosvědčily právě sestřičky, které mluvily o stále volajících rodičích, utvrzujících se v tom, jestli je jejich ratolest opravu na kroužku, a kdy už tedy přijde domu. V osadě najdete ale i rodiny, které mají jen jedno dítě. S jedním takovým jedináčkem jsem měla možnost hovořit. Jednalo se o osmnáctiletou slečnu, která si právě na přehnanou pozornost a péči ze strany rodičů stěžovala.

Na závěr bych ještě chtěla zmínit jeden zajímavý postřeh, týkající se obce Jarovnice. Už jsem zmiňovala, že zde žije jen necelá stovka neromských obyvatel, tvořící tak menšinu. Převážně se ale jedná o jedince již v důchodovém věku. Mladší generace odjely za prací a studiem do nedalekého Prešova či jiného města. Nyní je situace taková, že nemovitosti zde mají opravdu minimální hodnotu, například jsem se z rozhovorů s místními starousedlíky dozvěděla, že dům zde nepřesáhne prodejní cenu 1,5 milionu korun a jediní možní zájemci o místní domy jsou právě Romové. Mnohé rodiny z romské osady tedy odcházejí právě sem za klidem a soukromím, kterého je v osadě nedostatek. Často se jedná samozřejmě o majetnější rodiny, které nějakým způsobem podnikají. Například jsou majiteli obchodu s potravinami v osadě.

Závěr

V této práci jste měli Vy sami možnost pohlédnout na život v romské osadě z pohledu mnoha autorů a výzkumníků, konkrétně v části teoretické, ale i z pohledu mě samotné, a to v části praktické. Mohli jste tedy srovnat, co skutečnosti odpovídá a co ne. Pokud jste byli romskou tematikou dosud nepolíbený, tak doufám, že Vám byly přínosem i informace o Romech jako takových. V praktické části jste se mohli přiblížit k tomu, jaké je to zažít romskou osadu na vlastní kůži.

Jako hlavní cíl, kterého jsem chtěla dosáhnout, bylo buď potvrzení nebo vyvrácení mé teoretické části, kdy jsem tedy čerpala převážně z literatury a místy i z přednášek. Je mi jasné, že nelze vyvrátit či potvrdit celou tuto část a nesrovnalosti se budou vyskytovat jen místy. Dále považuji za nutné podotknout, že jsem bohužel měla možnost pobývat jen v jedné osadě na Slovensku, a tak jsem veškeré informace vztahovala jen k ní. Proto tyto informace nechápejte jako naprosto závazné a směrodatné, spíše jako informativní. Informace, které se mi na sto procent potvrdily, byly určitě o rodině, o její pospolitosti a také o jejím soužitím co nejbliže u sebe. Zprávy se ovšem začaly rozcházet u postavení ženy a muže. V dnešní době už převaha muže není tak markantní a v některých rodinách jsou dominantní naopak ženy. Tvzení, že žena jde vždy až pár metrů za svým mužem, musím tedy vyvrátit. Alespoň pro případ Jarovnické osady. Dále bych chtěla odpovědět na v úvodu stanovenou otázku, a to, zda jsou obyvatelé romské osady se svým životem spokojení. A jsou nějak motivováni z osady odejít za běžným životem, který není závislý na finančních dávkách? Všichni, náhodně mnou oslovení Romové, mi odpovídali víceméně stejně. Říkali, že jsou spokojení, mají zde vše, co potřebují, zvláště pak to nejdůležitější pro ně, mají kolem sebe rodinu, na kterou jsou tak fixovaní. Rodinou argumentovali i ti mladší, kteří by šli i rádi studovat, ale překážkou jsou pro ně právě jejich blízcí, kteří by je odejít nenechali a oni sami by je ani opustit nechtěli. Slovenský sociální systém je nastaven tak, že tedy ani motivování nijak nejsou. Vzhledem k tomu, že valná většina z místních Romů nikdy nepracovala, vůbec si neuvědomují hodnotu peněz a jaké úsilí by museli vynaložit na to, aby nějaké peníze vydělali. Jsou už od malička vedeni tak, že nemají ani nemusejí mít žádnou zodpovědnost, však se o ně i jejich děti stát vždy postará. V úvodu jsem také zmínila otázku spojenou s uhrnutím a tradicemi, jak se ho zbavit. Zde se odpovědi velmi rozcházely. Tak polovina dotazovaných mi odpověděla, že z uhrnutí obavy v osadě opravdu panují, a dokonce mi líčili, jaký rituál právě jim opravdu pomáhá. Většinou šlo o ten, který jsem popisovala v teoretické části, tedy rituál za pomoci poháru s vodou a zápalkami. Našli se ale i tací,

kteří mají z uhranutí spíše srandu a neberou jej vůbec vážně, natož aby prováděli ozdravné rituály pro vymanění se z něj. Dále mě také zaujaly rituály provázející těhotenství romské ženy, kdy se mi informace z teorie u většiny z nich potvrdily. Největší obavy panují opravdu z konzumace oranžových limonád, kdy si jsou budoucí maminky zcela jisté, že by mohly stát za žloutenkou novorozence. Dále jsem se také utvrdila v tom, že se během těhotenství vyhýbají všem lesním plodům, které by minku mohly způsobit vyrážku.

Stáž v osadě pro mě byla obrovským přínosem. Jela jsem tam s určitými představami, které nebyly ve skutečnosti vůbec naplněny. Myslím to ale v dobrém slova smyslu. Automaticky jsem dala romské osadě nálepku Bída, která ano, dýchá na vás skoro z každého koutu osady, ale moc mile mě překvapily rodiny, které všem dokazují, že i v osadě se dá žít v komfortu a vést plnohodnotný život, jež se neodvíjí jen od dávek. Nežít jen přítomným okamžikem, ale snažit se myslet i na budoucnost, tedy chodit do práce, mít jen tolik dětí, kolik myslím, že je v mých silách obstarat a dbát i o jejich budoucí život, tedy mít zájem o jejich vzdělání, dát jim svobodu a třeba jim dát možnost studovat jinde než v osadě. A právě tyto rodiny jsou příkladem toho, že to jde a že spolupráce s Romy smysl má, že pokroky se dostávají pomalu a mnohdy se vracíte tam, kde jste začali, ale pokud Váš čas investujete do někoho, kdo chce, můžete se těšit z velkého progresu.

Seznam použité literatury

Knížní zdroje

- JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. ISBN 9788087025116.
- HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-614-1.
- HORVÁTHOVÁ, Jana. *Základní informace o dějinách a kultuře Romů*. Praha: MŠMT, 1998
- JAKOUBEK, Marek a Lenka JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, ed. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. Etnologická řada. ISBN 978-80-7325-178-9.
- JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-83-X.
- JAKOUBEK, Marek a Ondřej PODUŠKA. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-140-2.
- HORVÁTHOVÁ, Emília. *Cigáni na Slovensku: historicko-etnografický náčrt*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964.
- DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: Cesty Romů: 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku. 2., přeprac. vyd.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. Interface. ISBN 80-244-0524-5.
- *Romano džaniben: sborník romistických studií*. Praha: Společnost přátel časopisu Romano džaniben, 1994-. ISSN 1210-8545
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
- LACKOVÁ, Elena. a Milena. HÜBSCHMANNOVÁ. *A false dawn: my life as a Gypsy woman in Slovakia*. Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2000. ISBN 190280600X.
- *Romové: tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1999. Za poznáním do muzea, sv. 9. ISBN 80-902476-1-X.

Elektronické zdroje

- home - Romea.cz. home - Romea.cz [online]. Copyright © 2003 [cit. 02.05.2018].
Dostupné z: <http://www.romea.cz/>
- Obec Jarovnice. Obec Jarovnice [online]. Dostupné z: <http://www.jarovnice.sk/>

Seznam příloh

Příloha A: Fotografie pořízené v romské osadě v Jarovnici

Všechny přiložené fotografie byly pořízeny se souhlasem.

Přílohy

Příloha A:

